

Eugeniusz Knapik

„Kultura jako czynnik rozwoju województwa”

Kultura, pojmowana w aspekcie jej wpływu na kształt i kierunki rozwoju województwa śląskiego, to zagadnienie kluczowe dla wypracowania wizji przyszłości Śląska, dla harmonijnego rozwoju regionu i jego mieszkańców, dla wykorzystania szans, które pojawiają się raz na kilka pokoleń, po czym – jeśli pozostaną niewykorzystane, zamierają w niemocy i stagnacji. Zarówno posiadana wiedza, jak też – co ważne przy prognozowaniu przyszłości – intuicja podpowiadają, że stoimy dziś przed wyjątkową szansą głębokiej przemiany oblicza tej ziemi, szansą wykreowania nowych powiązań i relacji społecznych, twórczego ukształtowania modelu społecznego zgodnego z aspiracjami oraz potencjałem mieszkańców jednego z największych regionów Europy. Wizja ta umocowana jest na silnych fundamentach cech kulturowych właściwych mieszkańcom tego regionu: bogatej tradycji i przywiązaniu do niej, umiłowaniu kultury i czynnego uczestnictwa w niej, szacunku dla pracy i realizacji zadań powierzonych oraz wielu innych. Mamy przed sobą ogromne zadanie, czy nawet więcej: wyzwanie, jak ujawnionej historycznej szansie, wspartej na fundamencie najlepszych cech tradycji, nadać kształt wizji – i w celu jej skutecznej realizacji opracować właściwą strategię.

Przedstawiona i przyjęta przez Sejmik „Strategia Rozwoju Województwa Śląskiego na lata 2000-2020” wraz z nowelizowanym obecnie projektem kolejnej wersji strategii są ciekawymi i wielce pouczającymi dokumentami opisującymi sytuację społeczno-ekonomiczną województwa. Jako taki, materiał ten jest dobrym punktem wyjścia, ale

tylko punktem wyjścia do dyskusji nad wytyczeniem drogi do osiągnięcia celu głównego: stworzenia śmiałej wizji przyszłości regionu niepowtarzalnego w swej specyfice i ofercie, bogatego w różnorodności odmian życia społecznego, a jednocześnie gwarantującego wysoką jakość świadczonych usług każdego rodzaju, będących magnesem zarówno dla mieszkańców, jak też potencjalnych gości i turystów.

Główną wadą przedstawionej strategii wydaje się jej życzeniowy charakter, ujawniający się wówczas, gdy na etapie tworzenia podobnego dokumentu przyświeca cel „konsultacji społecznej i szerokiej publicznej debaty”. Nie można negować znaczenia tej ostatniej, jednak dopiero w chwili poddania gotowego dokumentu publicznej ocenie. Strategia może być spójna i efektywna wówczas, gdy opracowywana jest na bazie dogłębnej analizy **całości zjawisk**, uwzględniającej realia, potencjał i przewidywane procesy, i gdy tworzy ją wąski sztab ludzi, zarządzany jednoosobowo. Dopiero w chwili, gdy jest ona pełna i komplementarna, przedstawia się ją, i broni jej podstawowych tez w konsultacji społecznej.

Na płaszczyźnie rozpoznania priorytetów i celów strategicznych regionu, dokument wydaje się bez zarzutu. Jest dla nas wszystkich oczywistym pragnieniem, by Województwo Śląskie było regionem „nowej gospodarki”, kreującym i skutecznie absorbującym nowoczesne technologie, by było regionem o powszechnej dostępności do usług publicznych o wysokim standardzie, a także by było znaczącym podmiotem kreacji kultury i nauki w przestrzeni europejskiej. Ale samo wytyczenie pobożnych celów, a nawet realizacja przedstawionych w projekcie kierunków działań bynajmniej nie gwarantują, że postawione cele zostaną osiągnięte. Istnieje wręcz niebezpieczeństwo, że w obecnej strukturze społecznej i administracyjnej województwa ich wdrożenie będzie spowolnione, cząstkowe i mało skuteczne. Właściwie

sformułowana wizja to coś znacznie więcej niż lista zadań, do których wykonania już dziś przecież powoływane są wyspecjalizowane instytucje i zespoły. Potrzebne jest działanie na miarę wyzwań czasów, w jakich wizja taka powstaje, działanie spektakularne: coś, co sprawi, że mieszkańcy Górnego Śląska uwierzą w moc sprawczą wielkich idei, niepowtarzalnych szans na jakościową zmianę warunków życia oraz w spełnienie oczekiwań, związanych z zaspokojeniem słusznym ludzkich aspiracji osób zamieszkujących ten wielomilionowy region europejski.

Za główne cele strategii rozwoju Województwa Śląskiego do roku 2020, warunkujące skuteczną przebudowę mechanizmów funkcjonowania struktur administracyjnych i społecznych uważać dziś należy:

1. utworzenie metropolii śląskiej;
2. wykreowanie centrum metropolii na miarę najbardziej nowoczesnego centrum europejskiego – odpowiednika *city*, tj. obszaru centralnego grupującego główne instytucje życia publicznego i kulturalnego, promieniujące swym zasięgiem na cały region;
3. rozwój nauki i kultury.

Te trzy elementy-warunki, dokładnie rozpoznane co do swej istoty, wypełnione treścią o maksymalnych jakościowych oczekiwaniach, są jedynym gwarantem prawdziwości i głębokości przemian ustrojowych regionu. Bez tego gwaranta wszelkie inicjatywy i podejmowane działania grzęznąć będą w zakamarkach rozczłonkowanych struktur administracyjnych i – co gorsze – staną się zakładnikami ambicji władz poszczególnych miast. Wszystkie zapisy w projekcie strategii mają szansę pełnej realizacji dopiero po spełnieniu powyższych trzech warunków fundamentalnych. Po przyjęciu takich założeń i wdrożeniu ich

w życie niezbędne będą korekty planów komunikacyjnych, spraw związanych z ochroną środowiska, opieką zdrowotną, miejscami wypoczynku, centrami kultury i nauki itd. – szczegółowe rozwiązania w tym zakresie muszą zostać podporządkowane celom strategicznym.

Dziś nie czas, by dyskutować o kształcie, jakości i strukturze powiązań miast tworzących metropolię śląską. Im dłużej będziemy odwlekać w czasie rozwiązanie tej kwestii, tym więcej będziemy ponosić strat i tym częściej spotykać nas będą podobne zawody, jak choćby w przypadku Euro 2012. Posługując się dalej metaforą sportową, zadajmy pytanie: kiedy wystawimy jedną drużynę, reprezentującą nas pośród najlepszych drużyn europejskich – uczestników europejskiej Ligi Mistrzów, zamiast kilku drużyn o miernym poziomie, grających w prowincjonalnej III lidze. Ludzką słabością jest, że trenerzy i zarządy owych klubów nie kwapią się, by takie wyższe cele osiągać, bo to i ogromny wysiłek, i niepewność, i odpowiedzialność. Tak zaś jest wygodniej. Czy jednak na takim fundamencie można budować wizję rozwoju regionu? Przygotowanie podwalin pod utworzenie metropolii śląskiej jest dziś prawdziwym egzaminem dla elit politycznych oraz elit ludzi kultury i nauki tu funkcjonujących. Porażka tej idei przekreśliłaby w gruncie rzeczy szanse regionu na odegranie znaczącej roli w przyszłej Europie regionów i zniwelowałaby ambicje mieszkańców na powstanie znaczącego ośrodka nauki i kultury.

Utyskujemy często – i słusznie, że nie stworzony został do tej pory organizm miejski, pełniący funkcję centrum, tętniącego życiem do późnych godzin nocnych – miejsca bogatego w ofertę z zakresu kultury wysokiej i ambitnej rozrywki, miejsca spotkań i życia towarzyskiego wraz z całą infrastrukturą kulturalną: klubami, galeriami, kawiarenkami, restauracjami itd. Aglomeracja nasza jest niezwykle uboga w tego typu

przestrzenie publiczne, stąd też nie dziwny się, że nie można w niej wykreować stylu spędzania wolnego czasu. Jednak to nic innego właśnie, lecz kultura jest owym spoiwem, łączącym, identyfikującym i organizującym we wspólnotę społeczność regionalną. Bez stworzenia takich miejsc i takich przestrzeni nie powstanie forum wymiany poglądów i jednoczenia się elit wokół spraw istotnych dla życia intelektualnego, kulturalnego i duchowego reprezentowanej zbiorowości. Nie wykreuje się charakterystycznego stylu bycia właściwego dla specyfiki jej mieszkańców, wreszcie nie powstanie silny ośrodek opiniotwórczy, tak niezbędny dla prawidłowego funkcjonowania organizmu miasta i regionu. Wielką nadzieją napawa fakt, że zręby takiego centrum o znaczeniu regionalnym powstają już w Katowicach. Zgromadzenie na małej przestrzeni szeregu instytucji kultury o zasięgu międzynarodowym: NOSPR, Muzeum Śląskiego, Sali Kongresowej, Gmachu Teatru Opery i Baletu, obok istniejących już w niewielkiej odległości: Teatru Śląskiego, Filharmonii Śląskiej i dwóch uczelni artystycznych: Akademii Muzycznej i Akademii Sztuk Pięknych, wraz z przygotowywaną przebudową ścisłego centrum miasta i wyposażenie go w obiekty małej infrastruktury kulturalnej, są zapowiedzią stworzenia w niedalekiej przyszłości *city* na miarę wizji, aspiracji i znaczenia regionu śląskiego. W żadnym wypadku nie wolno nam już odwlekać decyzji zmierzających do nadania temu miejscu oczekiwanej roli. To może być prawdziwa dusza tętniącej życiem – również nocnym – metropolii śląskiej. Organizowane przedsięwzięcia kulturalne, przedstawienia, koncerty, festiwale w obsadzie międzynarodowej będą przyciągać publiczność całego regionu oraz osoby zainteresowane turystyką kulturalną. Zaprogramowana na najwyższym możliwym poziomie działalność kulturalna instytucji i związków twórczych w centrum stanie się kołem zamachowym rozwoju kulturalnego i

społecznego całej metropolii i regionu. Pamiętać trzeba, że tworzenie rozlicznych form udziału w kulturze oraz form spędzania czasu wolnego jest także magnesem przyciągającym kapitał inwestycyjny.

Na krótko przed śmiercią jeden z ojców-założycieli Unii Europejskiej Robert Schuman powiedział, że gdyby przyszło mu jeszcze raz rozpocząć proces integracji unii, zacząłby ją tworzyć na bazie kultury, a nie wspólnoty węgla i stali. Znaczące i znamienne to słowa! Niedoceniana i nierozumiana, traktowana jako sposób na wyrażanie świata emocji przez wąskie grono specjalistów i swych apologetów, kultura, stanowi jedyny prawdziwy i trwały fundament rozwoju życia i więzi społecznych. Będąc nośnikiem wartości, wywiera bezpośredni wpływ na jakość życia nawet tych jednostek, które osobiście nigdy nie uczestniczyły w żadnym przedsięwzięciu kulturalnym. Dlatego tak ważne jest, aby w opracowywanej strategii rozwoju województwa nie postrzegać kultury wyłącznie przez pryzmat jej konsumpcji i zwiększenia udziału jednostki w kulturze, lecz przez pryzmat istotnego wpływu na jakość wszystkich mechanizmów życia społecznego. Bowiem kultura nie istnieje sama dla siebie, ani nie jest wyłączną sprawą osób ją tworzących i wąskiej elity osób nią zainteresowanych. Decyduje ona o kształcie życia społecznego oraz jakości życia jednostki w większym stopniu niż powszechnie się sądzi. Poprawa tej jakości, rozwój duchowy i materialny mieszkańców regionu, spełnienie ich aspiracji należą zaś do fundamentalnych zadań stawianych przed autorami strategii rozwoju Województwa Śląskiego – rozwoju na miarę ogromnego potencjału jego mieszkańców.